

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ І ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНУ ВІДПОВІДНО ДО ТЕОРІЇ ПРАВОВОГО РЕАЛІЗМУ

У статті проаналізовано розуміння поняття “закон” у концепціях правового реалізму, проблемні питання інтерпретації та застосування закону. Зроблено висновки, що у правовому реалізмі закон визнається великим антропологічним документом, вивчення, інтерпретація і застосування якого дають можливість виявити, які суспільні ідеали мали достатнє значення, щоб втілитися у законодавчу норму; оцінено зміни у домінуючих ідеалах суспільства.

Ключові слова: закон, застосування, інтерпретація, об’єкт, правовий реалізм, суд.

I. Вступ

Розуміння закону в концепціях правового прагматизму надає суддям ширші можливості для вибору лінії проведення судового слідства з багатьох причин. Правовий прагматизм свідчить, що найчастіше пропоновані пропозиції реформи системи правосуддя на основі чіткого дотримання установлених регулятивних правил як у процесі прийняття рішень, так і при вирішенні питання щодо їх відповідності конституційним нормам та іншим юридичним діям не дають бажаного результату, вони просто не працюють.

Творче прочитання й інтерпретація правових текстів не тільки не підриває верховенства закону, як це стверджують формалісти, а і, навпаки, доводить, що закон слугує соціальним інтересам, виступаючи інструментом справедливості та захисту цивільних прав.

Практичне значення прагматичного правового мислення виявляється насамперед у тому, що прагматизм наповнює правову практику інтелектом завдяки реконструкції правових і моральних цінностей, які становлять суть демократичної суб’єктивності, поняття, котре відображає історичну і соціальну прихильність до свободи, індивідуалізму та соціальної єдності. Серед причин, що зумовили відродження інтересу до філософії класичного прагматизму, відзначають зростання занепокоєння і навіть зацікавленість громадськості щодо інтелектуальних і культурних підстав демократії.

Завдяки використанню прагматичного методу правова теорія стає учасником демократичного діалогу про минуле суспільства, про сьогоднішнє його становище і про те, яким суспільству варто бути. З одного боку, прагматизм не робить жодних авторитетних тверджень або приписів щодо того, яким повинно бути “гарне життя” з тим, щоб цей еталон був згодом здійснений за допомогою

законодавства. З іншого – прагматичне правове мислення розуміється як спроба сприяти розумному прийняттю рішень у сучасній реальності. Приймаючи постулат про два джерела закону – парламент або суди, тобто судова практика – прихильники правового прагматизму підкреслюють соціальне значення судових рішень. Діяльність і роль суддів розглядаються як пряма участь у сучасних правових протистояннях із метою створення більше демократичного суспільства, у якому до прав і обов’язків громадян ставляться серйозно з дотриманням справедливих законів.

II. Постановка завдання

Мета статті – проаналізувати розуміння поняття “закон” у концепціях правового реалізму, проблемні питання інтерпретації та застосування закону.

III. Результати

У філософії правового реалізму закон розглядається як судження, вироблене на свідченнях історичного досвіду, у процесі якого стає можливим визначення розбіжностей між суперечливими правовими поняттями і знаходження можливих шляхів розв’язання правових суперечок. Зміст закону заснований на логіці, але у дійсності підказані досвідом і практикою повторюваних судових рішень. Закон відображає стандарти етичних і практичних принципів, властиві простій, рядовій людині, а тому потребує вивчення і питання взаємозв’язку закону та моралі.

З огляду на вищенаведене, варто звернути до філософських поглядів американського філософа права О.В. Холмса. Він багато разів звертався до міркувань про співвідношення моралі та закону, стверджуючи, що закон є наслідком морального життя суспільства, а історія закону є історією морального розвитку суспільного світогляду і відносин. О.В. Холмс розумів закон у контексті культурної еволюції та попереджав про небезпеку змішання правових і

моральних аспектів у судочинстві. Для того, щоб зрозуміти справжній зміст закону, необхідно відразу відмовитися від етичних міркувань. Учений пропонував конкретний діловий підхід до визначення відмінності моралі від закону. Для того, щоб винести об'єктивне рішення, необхідно чітко розділити поняття юридичних прав і обов'язків, з одного боку, і морального права і боргу – з іншого. Це не означає, що між законом і мораллю немає взаємозв'язку. Закон впливає з домінуючих канонів моральних подань, він ґрунтується на моральних принципах людського співжиття. Але закон, як стверджував О.В. Холмс, не може бути ототожнений з мораллю. Він не переступає межі специфічних рис багатьох і різних правових систем. У ньому немає ознак системи перших принципів або аксіом, на яких можуть бути засновані правильні судові рішення. Історія знає багато випадків прийняття несправедливих законів. “Закон” і “мораль” являють собою два різних концептуальних поняття. Вони можуть так чи інакше перетинатися, еволюція закону може являти собою прогрес із моральної точки зору. Хоча слова “борг”, “право”, “намір” відіграють роль як у правовому, так і моральному дискурсі, їхні значення не збігаються у цих контекстах. Закон не може ґрунтуватися на модальних вербальних формулах.

Скептицизм О.В. Холмса щодо наявності та ролі модальних слів, що передають моральні поняття у законоположеннях, виражався у сумніві – не виграв би закон, якби вони всі були вилучені з юридичного лексикону. Він аргументував свою думку тим, що не всі законні моральні вимоги можуть бути юридично дотримані або встановлені. Для того, щоб зрозуміти закон, вважає О.В. Холмс, варто пам'ятати про те, що правові положення нічим не нагадують систему вічних моральних заповідей. Юридичний обов'язок розглядається у термінах наслідків, що вимагають судових санкцій, якщо поведіння не відповідає певній моделі, а юридичне право не означає нічого, крім наслідків дії, котрі відповідають заданому поведінковому зразку. Один із багатьох негативних наслідків змішання понять права і моралі пов'язаний із тим, що у теоретичних міркуваннях права й обов'язки розглядаються абстрактно, котрі існують поза і незалежно від наслідків, які виникають у результаті їх порушення. На цих тезах учений будував свою теорію, у якій закон визначається як пророкування. Закон, стверджував О.В. Холмс, не означає нічого, крім пророкування, переважно пророкування того, що буде зроблено судом у певній ситуації: що буде причиною покарання або інших дій суду і яку міру покарання за це призначить суд. Основні поняття про права і обов'язки, якими оперує

юриспруденція, є по суті пророкуваннями того, що порушення або недотримання закону спричинить реакцію правоохоронних органів. Люди звертаються до юристів для того, щоб дізнатися, де, коли і яких санкцій їм варто побоюватися. Вони хочуть знати, як суд буде діяти в конкретних обставинах. Основні права й обов'язки адвоката О.В. Холмс називав пророцтвом або пророкуванням – професійний правовий борг адвоката полягає у тому, щоб пророчити або попередити людину, що здійснення або відхилення від здійснення певних дій спричинить певні санкції суду. Так само адвокат повинен роз'яснити юридичні права для того, щоб визначити правовий простір, за межами якого можуть виникнути ті чи інші наслідки. З іншого боку, важливо знати правила поведінки, окреслені у законі, для того, щоб зрозуміти або вгадати, що судді можуть зробити або для того, щоб змусити їх діяти. Із прагматичної точки зору закон є не просто інструментом передбачення або пророкування. Ступінь відповідальності й, відповідно, застосування правових санкцій визначається на підставі фактів, прямих і побічних доказів – якщо людина робить або не робить певні дії, вона буде відповідати за це перед судом і понесе те чи інше покарання, передбачене законом для оцінювання подібних діянь. У міркуваннях О.В. Холмса не мається на увазі, що призначення, зміст і функції закону обмежуються винятково рамками передбачення. У них втілюється ідея прагматичної максими, відповідно до якої для того, щоб одержати поняття про об'єкт, необхідно продумати, які практичні наслідки можуть бути з ним пов'язані. Ця максима стверджує, що для цього варто продумати ймовірні обставини, які можуть виникнути у зв'язку або в результаті передбачуваної дії. Роблячи або не роблячи те чи інше діяння, людина повинна усвідомлювати можливі наслідки свого поведіння. Постулат, на якому ґрунтується сучасне знання про світ, будується на твердженні, що існує кількісне співвідношення між явищем, дією або подією, причинами, котрі їм передували, і наслідками, до яких вони привели. Поза законом причини і наслідки людина не може мислити.

На противагу теорії О.В. Холмса, у сучасному правовому кліматі антифундаменталізму судова практика зустрічає рішуче заперечення в руслі прагматичної традиції. Реалістична правова теорія повинна спиратися на прагматизм для того, щоб розуміти співвідношення між характером суспільного поведіння і значенням правил, що регулюють його. Характер правової ідеології та сутність закону в прагматичній традиції визначаються на підставі постулату про те, що їхня суть виявляється через судові рішення.

ня, а закон стає чинним згідно із таким рішенням. Їхній зміст зазнає впливу непередбачених і несподіваних обставин.

Тим більше зростає роль судді в процесі інтерпретації та застосуванні правила у структурі судового рішення. Значущість судового рішення оцінюється не тільки у термінах сучасності, а й у ракурсі ймовірних тенденцій розвитку правової думки у майбутньому. У теорії правового прагматизму перспективи майбутніх змін у законодавстві, створенні нових законів й інтерпретації існуючих розглянуто у процесі аналізу особистих прав і демократії, співвідношення у дихотомії “особисте/суспільне” з позиції реального положення речей, а не в режимі по-рожньої теорії.

IV. Висновки

У правовому реалізмі закон визнається великим антропологічним документом [5], вивчення, інтерпретація і застосування якого дають можливість виявити, які суспільні ідеали мали достатнє значення, щоб втілитися у законодавчу норму, й оцінити зміни у домінуючих ідеалах суспільства.

Список використаної літератури

- Вдовина Г.А. Проблеми природних прав людини в американській правовій думці ХХ ст. / Г.А. Вдовина // Держава і право : зб. наук. праць: Юрид. і політ. науки / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2000. – Вип. 6. – С. 3–10.
- Вдовина Г.А. Новітні англо-американські теорії природного права та їх обґрунтування / Г.А. Вдовина // Часопис Київського університету права. – 2001. – № 1. – С. 9–16.
- Джеймс В. Прагматизм / В. Джеймс ; укр. пер. П. Насади. – К. : Альтернативи, 2000. – 142 с.
- Жарких В.Ю. Логіка відношення в антиномії “істина-помилка” в аналізі Ф.К.С. Шиллера / В.Ю. Жарких // Мультіверсум : філософський альманах. – К. : Український Центр Духовної культури. – 2008. – Вип. 69. – С. 95–105.
- Bernstein R. The Pragmatic Turn: The Entanglement of Fact and Value / R. Bernstein // H. Putnam ed. Yenima Bin-Mehannah. – Cambridge Ma. : Cambridge UP, 2005. – 306 p.
- Dewey J. The Public and Its Problems / J. Dewey. – 318 p.
- Habermas J. Postscript: Some Concluding Remarks, in: Michell Aboulafia, Myra Bookman and Catherine Kemp, eds.: Habermas and Pragmatism. – N-Y : Routledge, 2002.
- James W. Pragmatism: A New Name for Some Old Ways of Thinking / W. James. – 1907.
- James W. The Will to Believe. Cambridge Mass / W. James. – Harvard UP, 1979. – 487 p.
- Papenhausen Aaron. Deweyan Scientism & Romantic Constquentialism. – Concordia UP., 2002. – 176 p.
- Pierce Ch.S. How to Make Our Ideas Clear / Ch.S. Pierce. – Cambridge Mass. : Harvard UP, 1958. – 35 p.
- Rochberg-Halton Eugene, Meaning and Modernity: Social Theory in the Pragmatic Attitude. – Chicago : Chicago UP, 1986. – 296 p. – 185.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2012.

Кравченко С.С. Интерпретация и применение закона согласно теории правового реализма

В статье анализируется понимание понятия “закон” в концепциях правового реализма, проблемные вопросы интерпретации и применения закона. Делаются выводы, что в правовом реализме закон признается большим антропологическим документом, изучение, интерпретация и применение которого дают возможность выяснить, какие общественные идеалы имели достаточное значение, чтобы воплотиться в законодательную норму; оценивается изменение в доминирующих идеалах общества.

Ключевые слова: закон, применение, интерпретация, объект, правовой реализм, суд.

Kravchenko S. Interpretation and application of act in legal realism

In article “Interpretation and application of act in legal realism” analysis concept “act” in legal realism conception, problems questions act interpretation and application. Author considers: act in legal realism is the big anthropological documet.

Key words: act, application, court, interpretation, legal realism, object.